Uniwersytet Ekonomiczny w Poznaniu ZESZYTY NAUKOWE nr 150, rok 2010

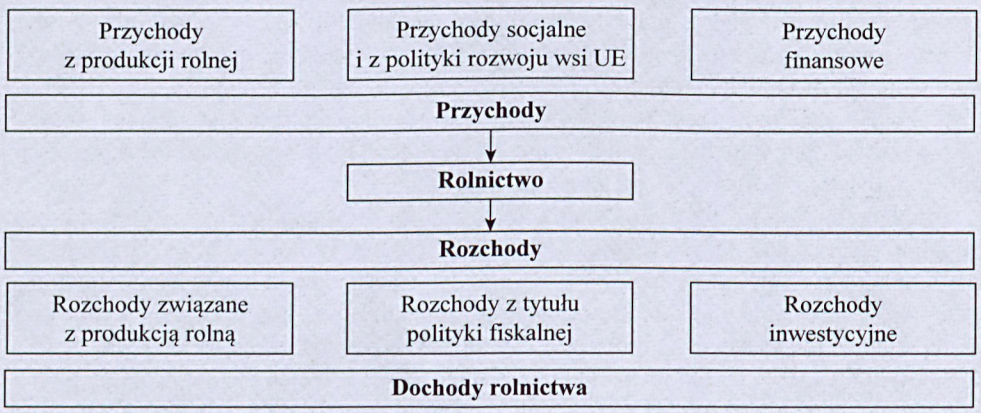
Marian Podstawka
Szkoła Główna Gospodarstwa Wiejskiego

REDYSTRYBUCYJNA ROLA INSTRUMENTÓW FINANSOWYCH W ROLNICTWIE

Wprowadzenie

Rolnictwo polskie w ostatnich latach znajduje się w nowej ekonomicznej i finansowej sytuacji. Z jednej strony oddziałują na niego reguły gospodarki rynkowej, które wyznaczają poziom kosztów i dochodów. Z drugiej zaś wkomponowane jest w mechanizm wspólnej polityki rolnej UE i mechanizm unijnej polityki rozwoju obszarów wiejskich. Celem tego opracowania jest ocena roli, jaką odgrywają mechanizmy rynkowe i te związane z polityką UE, na sytuację ekonomiczną rolnictwa w Polsce.

W pierwszej kolejności dokonano ustalenia roli redystrybucyjnej finansów rolniczych i instrumentów finansowych UE skierowanych do rolnictwa. Wykorzystano w tym celu przepływy finansowe zasilające rolnictwo oraz przepływy finansowe zmniejszające jego siłę ekonomiczną. W tym celu zastosowano formułę przepływów finansowych, którą przedstawia rysunek 1.

Rysunek 1. Przepływy finansowe rolnictwa

Następnie obliczono sprawność ekonomiczną rolnictwa polskiego. Ustalono ją według następującej formuły:

$$SE_R = \frac{\sum R}{\sum P}$$

gdzie:
SE_R – sprawność ekonomiczna rolnictwa,
$\sum R$ – wartość rozchodów działu rolnictwo,
$\sum P$ – wartość przychodów działu rolnictwo.

Dokonano obliczenia również sprawności ekonomicznej produkcji rolniczej, wykorzystując następującą relację:

$$SE_{Rp} = \frac{\sum Rp}{\sum Pp}$$

gdzie:
SE_{Rp} – sprawność ekonomiczna produkcji rolniczej,
$\sum Rp$ – wartość rozchodów produkcyjnych w rolnictwie,
$\sum Pp$ – wartość przychodów z produkcji rolnictwa.

Przeprowadzono także obliczenie sprawności ekonomicznej rolniczych instrumentów finansowych krajowych i unijnych, stosując formułę:

$$SE_{IF} = \frac{\sum RF}{\sum PF}$$

gdzie:
SE_{IF} – sprawność ekonomiczna rolniczych instrumentów finansowych,
$\sum RF$ – wartość rozchodów finansowych,
$\sum PF$ – wartość przychodów finansowych.

Na podstawie danych rachunkowości rolnej gospodarstw FADN ustalone zostały indeksy redystrybucyjnej roli rolniczych instrumentów finansowych. Indeksy te obliczono jako relację obciążeń fiskalnych do dochodów rolniczych w różnych grupach gospodarstw.

$$I_{OFR} = \frac{OFR}{D.rol.}$$

gdzie:
I_{OFR} – oznacza indeks obciążeń finansowych,
OFR – obciążenia finansowe z tytułu podatku rolnego, podatku od nieruchomości, podatku leśnego, składki na ubezpieczenia społeczne,
D. rol. – dochody rolnicze.

W opracowaniu dokonano obliczenia analogicznego indeksu dla pracowników.
gdzie:

$$I_{OFP} = \frac{OFP}{PBP}$$

I_{OFP} – oznacza indeks obciążeń finansowych płacy brutto pracowników,
OFP – obciążenia z tytułu podatku PIT, składki na ubezpieczenie społeczne i zdrowotne pracowników,
PBP – płaca brutto pracowników.

W opracowaniu przyjęto założenie, że w latach 2006–2008 uległa pogorszeniu sprawność ekonomiczna rolnictwa jako działu gospodarki narodowej, sprawność ekonomiczna produkcji rolniczej i rolniczych instrumentów finansowych. Założono także, że indeksy obciążeń finansowych dochodów rolniczych są niższe od analogicznych indeksów obliczonych dla dochodów pracowniczych.

1. Strumienie finansowe w rolnictwie oraz ich sprawność ekonomiczna

Strumienie finansowe zasilające rolnictwo mają dwa źródła. Z jednej strony pochodzą one ze sprzedaży towarów i usług oraz z operacji finansowych i z ubezpieczeń gospodarczych. Z drugiej zaś strumienie te pochodzą z prowadzenia wspólnej polityki rolnej, polityki rolniczych ubezpieczeń społecznych oraz wspierania rozwoju obszarów wiejskich. Jeśli chodzi o strumienie finansowe zmniejszające siłę ekonomiczną rolnictwa to związane są one z wydatkami produkcyjnymi, inwestycyjnymi i finansowymi, z polityką fiskalną i ubezpieczeniową oraz z polityką agencji rolnych.

Kształtowanie się strumieni finansowych w rolnictwie polskim przedstawia tabela 1. W latach 2006–2008 nastąpił wzrost nominalny przychodów w rolnictwie. Średnio wyniósł on około 7 mld zł rocznie. Temu nominalnemu wzrostowi przychodów towarzyszył wzrost rozchodów. Średnio rocznie o około 6,5 mld zł. W rezultacie saldo końcowe w latach 2007 i 2008 zwiększyło się o około 2 mld zł. Dane tabeli 1 pozwalają ustalić tzw. sprawność ekonomiczną całego działu – rolnictwo. Wynosiła ona w 2006 roku – 47,3%, w 2007 roku – 50,2% oraz w 2008 roku – 52,2%.

Tabela 1. Strumienie finansowe w polskim rolnictwie (w mln zł, wartości bieżące)

Wyszczególnienie	Lata		
	2006	2007	2008
I. Strumienie wejścia:			
1. Sprzedaż produktów i usług	45 899	52 499	53 234
2. Dotacje do działalności rolniczej i rozwoju obszarów wiejskich	20 115	20 541	28 496
3. Dotacje do agencji rolnych (ARR/ARMiR)	1 439	2 564	1 507
4. Dotacje do KRUS i NFZ	14 933	14 681	15 771
5. Pomoc społeczna	1 061	924	1 058
6. Odszkodowania	153	320	315
7. Saldo pożyczek i kredytów	3 189	2 883	1 557
8. Odsetki bankowe	154	177	155
9. Salda depozytów bankowych	2 914	71	267
Razem I	**89 857**	**94 660**	**102 360**
II. Strumienie wyjścia:			
1. Wydatki produkcyjne	29 428	36 148	40 538
2. Wydatki na inwestycje	2 856	3 619	4 180
3. Podatki i opłaty	2 698	3 766	3 715
4. Nieopodatkowane dochody budżetu państwa z rolnictwa	499	957	1 432
5. Składka z tytułu ubezpieczeń społecznych	1 206	1189	1 205
6. Składka z tytułu ubezpieczeń majątkowych	417	486	524
7. Odsetki od kredytów	1 132	1219	1 270
Razem II	**38 236**	**47 384**	**53 044**
Różnica (I–II)	**51 621**	**47 276**	**49 316**

Źródło: obliczenia własne na podstawie: *Sytuacja ekonomiczna polskiego rolnictwa po akcesji do Unii Europejskiej*, red. J. Zegar, IERiGŻ, Warszawa 2009.

Z informacji zawartych w tabeli 2 wynika, iż w latach 2006–2008 sprawność ekonomiczna w zakresie produkcji rolniczej uległa pogorszeniu.

Tabela 2. Przychody i rozchody produkcyjne oraz wydatki inwestycyjne rolnictwa (w mln zł, wartości bieżące)

Wyszczególnienie	Lata		
	2006	2007	2008
Przychody produkcyjne:			
1. Sprzedaż produktów i usług	45 899	52 499	53 234
Rozchody produkcyjne:			
1. Wydatki produkcyjne	29 428	36 148	40 538
2. Wydatki inwestycyjne	2 856	3 619	4 180
Razem rozchody	**32 284**	**39 767**	**44 718**
Różnica (I–II)	**13 615**	**12 732**	**8 516**

Źródło: obliczenia własne na podstawie: jak w tabeli 1.

Dane tabeli 2 wskazują, iż systematycznie zmniejsza się poziom dochodów uzyskiwanych z rolniczej działalności produkcyjnej. Wykorzystując informacje zawarte w tabeli 2, obliczono sprawność ekonomiczną produkcji rolniczej. Wynosiła ona w 2006 roku – 70,3%, w 2007 roku – 75,7% oraz w 2008 roku – 84,0%. Informacje te wskazują na pogarszającą się sprawność rolniczej działalności produkcyjnej. Jest ona łagodzona przez działanie rolniczych instrumentów finansowych krajowych i związanych ze wspólną polityką rolną i polityką rozwoju regionalnego Unii Europejskiej. W tabeli 3 zamieszczono informacje dotyczące sprawności ekonomicznej rolniczych instrumentów finansowych krajowych i unijnych.

Tabela 3. Przychody i rozchody rolnicze związane z krajowymi instrumentami finansowymi i polityką UE (w mln zł, wartości bieżące)

Wyszczególnienie	Lata		
	2006	2007	2008
I. Przychody finansowe:			
1. Dotacje do działalności rolniczej	20 115	20 541	28 496
2. Dotacje do agencji rolnych (ARR/ARMiR)	14 933	14 681	15 771
3. Pomoc społeczna	1 061	924	1 058
4. Odszkodowania	253	320	315
5. Saldo pożyczek i kredytów	3 189	2 883	1 557
6. Odsetki bankowe	154	177	155
Razem I	**39 705**	**39526**	**47352**
II. Rozchody finansowe:			
1. Podatki i opłaty	2 698	3 766	3 715
2. Nieopodatkowane rozchody z rolnictwa	499	957	1 432
3. Składka z tytułu ubezpieczeń społecznych	1 206	1189	1 205
4. Składka z tytułu ubezpieczeń majątkowych	417	486	524
5. Odsetki od kredytów	1 132	1219	1 270
Razem II	**5 952**	**7 617**	**8 146**
Różnica (I-II)	**33 753**	**31 909**	**39 206**

Źródło: obliczenia własne na podstawie: jak w tabeli 1.

Sprawność ekonomiczna rolniczych instrumentów finansowych kształtowała się w 2006 roku – 15,0%; w 2007 roku – 19,3% oraz w 2008 roku – 17,2%. Dane tabeli 3 wskazują iż w badanych latach sprawność ekonomiczna rolniczych instrumentów finansowych ulegała zmianom, a w zasadzie pogorszeniu. Także prawie w ogóle nie zrekompensowała pogarszającej się sprawności ekonomicznej produkcyjnej działalności rolniczej. Przyczyn pogarszania się tej sprawności należy upatrywać w zmieniających się na niekorzyść rolnictwa relacji nożyc cen rolnych[1].

[1] A. Kowalski, *Makroekonomiczne uwarunkowania rozwoju sektora żywnościowego*, w: *Analiza produkcyjno-ekonomicznej sytuacji rolnictwa i gospodarki żywnościowej w 2008 roku*, IERiGŻ PIB, Warszawa 2009.

2. Redystrybucja rolna instrumentów finansowych w różnych grupach obszarowych gospodarstw i w różnych grupach dochodowych podatników podatku PIT

W tym przypadku rola redystrybucyjna rolniczych instrumentów finansowych rozpatrywana będzie w różnych grupach obszarowych gospodarstw. W tabeli 4 podano odpowiednie informacje. Indeks obciążeń finansowych dochodów rolniczych wśród gospodarstw FADN jest raczej wysoki. Dla ogółu tych gospodarstw kształtuje się w granicach 5%. Największy poziom osiąga on w gospodarstwach „środka", czyli posiadających 5–20 ha użytków rolnych. Wynosi on wśród nich od około 7% do ponad 8%.

Tabela 4. Indeksy obciążeń finansowych z tytułu podatków i składek na KRUS w dochodach rolniczych (w %)

Grupy obszarowe gospodarstw	Lata		
	2006	2007	2008
Gospodarstwa ogółem	**4,8**	**4,3**	**5,8**
< 5 ha	3,4	3,5	2,6
5 = < 10 ha	7,6	6,9	8,2
10 = < 20 ha	6,4	6,3	8,3
20 = < 30 ha	5,0	4,8	6,1
30 = < 50 ha	4,0	3,9	5,2
> = 50 ha	4,3	3,3	5,3

Źródło: obliczenia własne na podstawie: jak w tabeli 1.

Tabela 5. Indeks obciążeń finansowych dochodów pracowniczych w Polsce w latach 2007–2008

Roczny dochód brutto w zł		Ubezpieczenia społeczne	Ubezpieczenia zdrowotne	PIT	Łączne obciążenia
		(w%)			
2007					
I przedział dochodowy	**poniżej 5 000**	17,16	4,95	0,57	22,68
	5 000 – 10 000	16,28	7,54	2,38	23,82
	10 000 – 15 000	16,00	7,73	4,00	27,73
	15 000 – 20 000	15,35	7,71	4,39	27,45
	20 000 – 25 000	15,42	7,65	5,14	28,21
	25 000 – 30 000	15,86	7,60	5,16	28,62
	30 000 – 35 000	15,80	7,51	5,69	29,00
	35 000 – 40 000	15,75	7,44	6,12	29,31
	40 000 – 43 405	15,67	7,34	6,49	29,50
	43 405 – 45 000	15,67	7,25	6,76	29,68

cd. tabeli 5.

Roczny dochód brutto w zł		Ubezpieczenia społeczne	Ubezpieczenia zdrowotne	PIT	Łączne obciążenia
		(w%)			
II przedział dochodowy	45 000 – 50 000	15,55	7,26	6,93	29,74
	50 000 – 55 000	15,53	7,29	7,49	30,31
	55 000 – 60 000	15,48	7,22	8,04	30,74
	60 000 – 65 000	15,36	7,17	8,28	30,81
	65 000 – 70 000	15,51	7,40	8,70	31,61
	70 000 – 75 000	15,30	7,51	8,74	31,55
	75 000 – 80 000	15,63	7,43	9,14	32,20
	80 000 – 85 528	13,75	7,14	9,61	30,50
III przedział dochodowy	85 528 – 90 000	14,59	7,11	9,73	31,43
	90 000 – 95 000	14,16	7,12	10,63	31,91
	95 000 – 100 000	12,58	7,37	11,60	31,55
	100 000 – 105 000	12,73	7,48	12,88	33,09
	105 000 – 110 000	12,80	7,51	12,59	32,90
	110 000 – 115 000	12,64	6,85	13,75	33,24
	115 000 – 120 000	12,28	7,28	13,50	33,06
	powyżej 120 000	9,48	7,36	18,44	35,28
2008 rok					
I przedział dochodowy	poniżej 5 000	13,70	5,40	0,60	19,70
	5 000 – 10 000	12,10	7,46	2,82	22,38
	10 000 – 15 000	13,31	7,89	3,96	25,16
	15 000 – 20 000	12,35	7,67	4,94	24,96
	20 000 – 25 000	12,13	7,63	5,42	25,18
	25 000 – 30 000	12,34	7,62	5,72	25,68
	30 000 – 35 000	12,59	7,62	5,91	26,12
	35 000 – 40 000	12,53	7,52	6,32	26,37
	40 000 – 44 490	12,49	7,44	6,55	26,48
II przedział dochodowy	44 490 – 50 000	12,49	7,31	7,32	27,12
	50 000 – 55 000	12,20	7,28	7,98	27,46
	55 000 – 60 000	12,33	7,17	7,92	27,42
	60 000 – 65 000	12,33	7,26	8,50	28,09
	65 000 – 70 000	12,37	7,31	8,63	29,31
	70 000 – 75 000	12,34	7,13	8,89	28,36
	75 000 – 80 000	12,24	7,31	9,16	28,71
	80 000 – 85 528	12,21	7,34	9,33	28,88

cd. tabeli 5.

Roczny dochód brutto w zł		Ubezpieczenia społeczne	Ubezpieczenia zdrowotne	PIT	Łączne obciążenia
		(w%)			
III przedział dochodowy	85 528 – 90 000	12,10	7,19	9,75	29,04
	90 000 – 95 000	11,56	7,26	10,20	29,02
	95 000 – 100 000	10,51	7,54	11,16	29,21
	100 000 – 105 000	11,53	7,27	11,83	30,63
	105 000 – 110 000	10,74	7,05	12,45	30,24
	110 000 – 115 000	8,92	7,00	12,77	28,69
	115 000 – 120 000	10,16	7,39	13,69	31,24
	powyżej 120 000	7,81	7,39	17,90	33,10

Źródło: obliczenia własne na podstawie danych z systemu POLTAX Urzędu Skarbowego w Siedlcach.

Najmniejszy jest wśród gospodarstw małych poniżej 5 ha i wśród gospodarstw największych powyżej 50 ha. W tabeli 5 przedstawiono indeks obciążeń finansowych dochodów pracowników opodatkowanych podatkiem PIT w różnych grupach podatkowych. Z danych tych wynika, że indeksy obciążeń finansowych dochodów pracowniczych są znacznie wyższe od indeksów obciążeń finansowych dochodów rolniczych, dlatego rolnicze instrumenty finansowe pełnią w mniejszym stopniu redystrybucyjną rolę niż tego rodzaju instrumenty w przypadku dochodów pracowniczych. Dochody rolnicze są średnio około 5-krotnie mniej obciążone świadczeniami finansowymi niż dochody pracownicze[2].

Podsumowanie

1. W latach 2006–2008 pogorszeniu uległa sprawność ekonomiczna rolnictwa i produkcji rolniczej.
2. W badanych latach systematycznie zmniejszał się poziom dochodów uzyskiwanych z rolniczej działalności produkcyjnej.
3. W latach 2006–2008 pogorszeniu uległa ekonomiczna sprawność rolniczych instrumentów finansowych, zatem nie spowodowały one poprawy sytuacji dochodowej rolnictwa w Polsce.
4. Rolnicze instrumenty finansowe pełnią w przypadku dochodów rolniczych mniejszą rolę redystrybucyjną niż tego rodzaju instrumenty dla dochodów pracowniczych.
5. Dochody rolnicze są średnio prawie 5-krotnie mniej obciążone świadczeniami finansowymi niż dochody pracownicze.

[2] Por. M. Podstawka, A. Deresz, *Redystrybucyjna rola obciążeń finansowych osób fizycznych*, Kwartalnik Wyższej Szkoły Finansów i Zarządzania w Warszawie, nr 4, 2009, s. 13–31.

Literatura

Dane statystyczne systemu POLTAX Urzędu Skarbowego w Siedlcach.

Kowalski, A., *Makroekonomiczne uwarunkowania rozwoju sektora żywnościowego*, w: *Analiza produkcyjno-ekonomicznej sytuacji rolnictwa i gospodarki żywnościowej w 2008 roku*, IERiGŻ PIB, Warszawa 2009.

Podstawka, M., Deresz, A. *Redystrybucyjna rola obciążeń finansowych osób fizycznych.* Kwartalnik Wyższej Szkoły Finansów i Zarządzania w Warszawie, nr 4, 2009.

Sytuacja ekonomiczna polskiego rolnictwa po akcesji do Unii Europejskiej, red. J. Zegar IERiGŻ, Warszawa 2009.

THE ROLE OF REDISTRIBUTION OF FINANCIAL INSTRUMENTS IN AGRICULTURE

Summary

The objective of the study is the assessment of impact of market mechanisms and the European Union policy on the economic situation of agriculture in Poland. For this purpose, the role of redistribution of agricultural finance and the EU financial instruments directed to agriculture was established. Moreover, the economic efficiency of agriculture, agricultural production and agricultural financial instruments were calculated for Polish agriculture. The performed analysis reveals that both economic efficiency of agriculture as well as economic efficiency of agricultural production and agricultural financial instruments became worse in 2006-2008.